

Türkiye’de 2000-2020 Yılları Arasında Hemşirelik Alanında Afet Konusunda Yapılan Tezlerin İncelenmesi

Review of Theses in the Field of Nursing on Disasters Conducted in Turkey between the years 2000 and 2020

^{ID} Deniz S. YORULMAZ^a, ^{ID} Havva KARADENİZ^b

^aArtvin Çoruh Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Artvin, TÜRKİYE

^bKaradeniz Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Halk Sağlığı ABD, Trabzon, TÜRKİYE

ÖZET Amaç: Bu çalışmada, Türkiye’de 2000-2020 yılları arasında hemşirelik alanında afet konusuyla ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi amaçlanmıştır. **Gereç ve Yöntemler:** Araştırmada nitel tasarım kullanılmıştır. Ulusal Tez Merkezinde yer alan lisansüstü tezler 1-7 Ekim 2020 tarihleri arasında “afet” anahtar kelimesiyle taranmıştır. Sağlık Bilimleri Enstitüsüne kayıtlı 46.313 teze ulaşılmış ve araştırma kriterlerini karşılayan 12 tez araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen tezler veri toplama araçlarına, çalışma gruplarına, anabilim dallarına ve türlerine göre incelenmiştir. Tezlerin sonuçları ve önerileri bakımından temalar oluşturulmuş ve temalar bakımından değerlendirilmiştir. **Bulgular:** Araştırmaya dâhil edilen tezlerin 9’u yüksek lisans, 3’ü doktora tezidir. Hemşirelik alanında afet konusuyla ilgili yapılan tezlerin %75’i yüksek lisans tezi olarak 2011-2020 yılları arasında yapıldığı belirlenmiştir. Tezlerin %58,3’ünün 151-500 kişilik örneklem gruplarında ve hemşirelerle gerçekleştirildiği saptanmıştır. **Sonuç:** Araştırma sonucunda afet konulu tezlerin büyük çoğunluğunun tanımlayıcı çalışmalara yoğunlaştığı, afetlere yönelik bilgi düzeyini arttırmaya ve toplum temelli farkındalık oluşturmaya yönelik deneysel çalışmaların geri planda kaldığı sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT Objective: This study aims to review theses in the field of nursing about disasters conducted in Turkey between the years 2000 and 2020. **Material and Methods:** Qualitative design was used in the research. The graduate theses in the National Thesis Center were screened with the keyword ‘disaster’ for the period October 1st-7th, 2020. Of the 46.313 theses registered at the Institute of Health Sciences, 12 theses that met the research criteria were included in the study. The theses included in the study were reviewed according to their data collection tools, study groups, departments, and research types. Themes were extracted and evaluated in terms of the results and suggestions of the theses. **Results:** Of the theses included in the study, 9 were master’s thesis and 3 were Ph.D thesis. It was found that 75% of the theses on the subject of disaster in the field of nursing were conducted as master’s thesis between 2011 and 2020. Of the theses, 58.3% was found to be carried out in sample groups of 151-500 nurses. **Conclusion:** As a result of the study, it was concluded that the vast majority of the theses on disaster was descriptive type researches, and experimental studies aimed at increasing the level of knowledge about disasters and raising awareness in the society were found to be limited in number.

Anahtar Kelimeler: Afetler; akademik tezler; hemşirelik; lisansüstü

Keywords: Disasters; academic dissertation; nursing; postgraduate

Afet, “beklenmeyen, kurumun olanakları ve kapasitesini aşan, normal işleyişi bozan ve dışarıdan yardım gerektiren ani ekolojik olgu” olarak tanımlanmaktadır.¹ Afetler, zamanının belli olmaması, can ve mal kayıplarına neden olması, ağır ekonomik sonuçlarının bulunması, uzun dönemde ciddi sağlık sorunlarına neden olması sebebiyle önemli bir halk

sağlığı problemidir.^{2,3} Küresel olarak göçlerin artması, terör olaylarının yaygınlaşması, nükleer kazalar ve artan doğal afetler her yıl pek çok kişiyi olumsuz olarak etkilemektedir. Dünya Felaket Raporu’na göre 2008-2017 yılları arasında 3.751 adet doğal afetin meydana geldiği, bu afetlerin 2 milyar kişinin hayatını olumsuz olarak etkilediği ve toplam

Correspondence: Deniz S. YORULMAZ

Artvin Çoruh Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Artvin, TÜRKİYE/TURKEY

E-mail: denizyorulmaz@artvin.edu.tr

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences.

Received: 17 Nov 2020

Received in revised form: 25 Dec 2020

Accepted: 19 Jan 2021

Available online: 09 Mar 2021

2146-8893 / Copyright © 2021 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

maliyetinin 1.658 milyar dolar olduğu bildirilmiştir.⁴ Türkiye’de de coğrafi konumu sebebiyle sık sık depremlerin meydana geldiği, sel ve su baskınları başta olmak üzere çeşitli afetlerin yaşandığı bilinmektedir.⁵ Marmara Depremi (17 Ağustos 1999), Van Depremi (2011), İstanbul’da yaşanan patlama (2003), Suriye’de yaşanan iç savaş sebebiyle Suriye’den Türkiye’ye yaşanan göç Türkiye’deki afetlere örnek verilebilir.⁶

Dünyada ve Türkiye’de sağlık hizmeti sunumunun vazgeçilmez dilimini hemşireler oluşturmaktadır. Temel sağlık hizmetlerinin sağlayıcısı olan hemşireler, afet öncesi hazırlık, afet anı ilk yardım ve bakım, afet sonrası iyileşme başta olmak üzere çeşitli aşamalarda kritik görevler almaktadır.^{7,8} Afetler konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip hemşireler ilk yardım, triyaj, hastalıkların yayılması, stres ve psikolojik sorunlar gibi afetlerin neden olduğu olumsuz sonuçları en aza indirmede etkin rol oynamaktadır.⁹

Değişen ve gelişen dünya şartlarında afetlerin sıklığı ve sonuçları dikkate alındığında, afetlerle ilgili yapılan çalışmaların oldukça önemli olduğu, yapılacak yeni çalışmaların da bir o kadar önemli olacağı anlaşılmaktadır.¹⁰ Afet konusuyla ilgili yapılan çalışmaların incelenmesi, çalışma sonuçlarının değerlendirilmesi, sonuçların uygulamaya aktarılması ve eksikliklerin belirlenmesi açısından son derece önemlidir.¹¹ Bu bilgiler çerçevesinde bu çalışma, Türkiye’de hemşirelik alanında afetlerle ilgili yapılan tez çalışmalarının incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

ARAŞTIRMA MODELİ

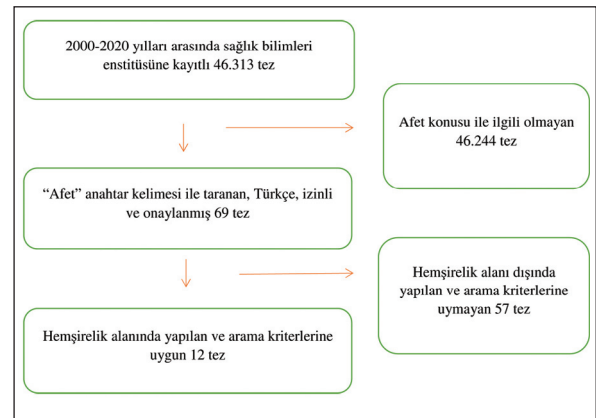
Türkiye’de hemşirelik alanında 2000-2020 yılları arasında yapılmış ve tamamına ulaşılabilen 9’u yüksek lisans, 3’ü doktora olmak üzere toplam 12 tezin incelemesini yapmak amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan model ise doküman incelemesidir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen konu hakkında yazılı kaynakların analizini kapsamaktadır.¹² Çalışmada incelenecek araştırmalarda bulguların kategorilere ayrılması, sonrasında bu kategorilere göre kodlanması, kodlanan bulguların tanımlanması ve tartışılması aşamaları se-

bebiyle nitel araştırma tekniklerinden içerik analizi tercih edilmiştir. Kodlama sürecinde araştırmanın türü, yöntem, veri toplama araçları kodlanmıştır. İçerik analizinde elde edilen kodlar kategorilere ayrılmış ve araştırma sorularına uygun çalışma konuları oluşturulmuştur.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evreni Türkiye’de afet konusundaki tezler, örnekleme ise Türkiye’de afet konusunda 2000-2020 yılları arasında, hemşirelik alanında yapılmış ve erişime açık olan lisansüstü tezlerdir. Örneklem seçiminde “amaçlı örnekleme” yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntem, zengin bilgi içeriği bulunan durumlarda detaylı inceleme yapmak amacıyla tercih edilmektedir.¹³ Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Başkanlığı Ulusal Tez Merkezinde yayımlanan lisansüstü tezler amaçlı örnekleme yöntemine uygun olarak zengin bilgi içeriği barındırdığı düşünülerek, çalışmanın örnekleme bu veri tabanından ulaşılmıştır.

Tarama Türkçe dilinde “afet” anahtar kelimesiyle 1-7 Ekim 2020 tarihleri arasında yapılmıştır. İzinli ve onaylanmış doktora ve yüksek lisans tezleri taranmıştır. 2000-2020 yılları arasında Sağlık Bilimleri Enstitüsüne kayıtlı 46.313 teze ulaşılmıştır. Bu yıllar arasında *afet* konulu, izinli ve onaylanmış 69 teze ulaşılmıştır. Bu tezlerden iş sağlığı ve güvenliği, inşaat mühendisliği, tıp vb. alanlarda yapılan 57 tez kapsam dışı bırakılmış ve çalışma kapsamına 9 yüksek lisans ve 3 doktora tezi alınmıştır (Şekil 1).¹⁴⁻²⁵

ŞEKİL 1: PRISMA akış şeması.

VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırma verileri YÖK Ulusal Tez Merkezinde 2000-2020 yılları arasında Sağlık Bilimleri Enstitüsüne kayıtlı, hemşirelik alanında “afet” konulu tezlerden oluşmaktadır. Veriler, 1-7 Ekim 2020 tarihleri arasında YÖK Ulusal Tez Merkezi taranarak elde edilmiştir. Tezlerin elde edilmesinde izinli ve onaylanmış olması kriter olarak belirlenmiş ve tarama “afet” anahtar kelimesiyle yapılmıştır. Sonrasında konuyla ilgili ulaşılan araştırmalar listelenerek, incelenmeye hazır hâle getirilmiştir. Tezlerin hangi kriterlere göre inceleneceği kategorilendirilmiştir.

ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ

Veriler toplanmadan önce Artvin Çoruh Üniversitesi Etik Kurulundan 21/09/2020 tarih ve 2020/12 sayılı Etik Kurul kararı alınmıştır. Bu çalışma Helsinki Deklarasyonu Prensipleri’ne uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

İSTATİSTİKSEL ANALİZ

Doküman analizinin 1. aşamasında inceleme yapılacak olan dokümanlara ulaşılmıştır. Tezlerin taranmasında “afet” anahtar kelime olarak belirlenmiş ve bu kelimeyle tarama yapılmıştır. Araştırma kapsamında incelemeye alınan lisansüstü tezlerinin içeriklerine ilişkin çeşitli veriler, MS Office Excel programından faydalanılarak oluşturulan tez inceleme formuna kodlanmıştır. Daha sonrasında, oluşturulan kodlama listesi yüzde ve frekans hesaplamaları yapılarak veriler çözümlenmiştir. İkinci aşamada, çalışmalar temalarına göre ayrılarak çözümlenmiş ve verilerin çözümlenmesinin son aşamasını ise bulguların yorumlanması oluşturmuştur. Bu aşamada veriler çözümlenip, betimsel istatistik verileri ortaya konmuştur.

BULGULAR

Türkiye’de 2000-2020 yılları arasında hemşirelik alanında afet konulu yapılmış lisansüstü tezlere ait tanımlayıcı bilgiler [Tablo 1](#)’de verilmiştir.

Araştırmaya dâhil edilen tezlerin yıllara göre dağılımı incelendiğinde tezlerin %75’inin, 2011-2020 yılları arasında yapıldığı belirlenmiştir. Tezlerin daha çok yüksek lisans tezi olduğu (%75) ve tanımlayıcı/tanımlayıcı-metodolojik araştırma (%58,3) türünde yapıldığı saptanmıştır. Tezlerin yarısının (%50) örneklemini

TABLO 1: Türkiye’de 2000-2020 yılları arasında hemşirelik alanında yapılan afet konulu tezlere ilişkin bilgiler.

Özellikler	n	%
Tez yılı		
2000-2010	3	25
2011-2020	9	75
Tez türü		
Yüksek lisans	9	75
Doktora	3	25
Anabilim dalı		
Halk sağlığı hemşireliği	4	33,3
Hemşirelikte yönetim ve esaslar	2	16,7
Çocuk sağlığı hemşireliği	2	16,7
Psikiyatri hemşireliği	1	8,3
Cerrahi hemşireliği	1	8,3
Hemşirelik	1	8,3
Acil hemşireliği	1	8,3
Araştırma tipi		
Tanımlayıcı	4	33,3
Tanımlayıcı-metodolojik	3	25
Tanımlayıcı-kesitsel	2	16,7
Yarı-deneysel	2	16,7
Randomize-deneysel	1	8,3
Örneklem büyüklüğü		
0-150 kişi	3	25
151-500 kişi	7	58,3
501 ve üzeri	2	16,7
Çalışma grubu		
Hemşireler	6	50
Öğrenci hemşireler	2	16,7
İlkokul öğrencileri	1	8,3
Okul idarecisi ve okul çalışanları	1	8,3
Vatandaş	1	8,3
Hastane çalışanları	1	8,4
Tez danışmanı		
Profesör Doktor	7	58,3
Doçent Doktor	2	16,7
Doktor Öğretim Üyesi	3	25
Veri toplama aracı		
Araştırmacı tarafından oluşturulan soru formu	4	33,3
Kişisel bilgi formu ve ölçek	8	67,7
Kullanılan ölçek sayısı		
1 ölçek	10	83,3
2 ölçek	2	16,7

hemşireler oluşturmuş ve tezlerin %58,3’ünün örneklem sayıları 151-500 kişiyi içermektedir. Veri toplama araçları olarak araştırmacılar tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu ile herhangi bir ölçek kullanıldığı belirlenmiştir ([Tablo 1](#)).

Afetlere yönelik tez sonuçları incelendiğinde, hemşirelerin ve öğrencilerin afetlere yönelik bilgi eksikliğinin olduğu, kurumların (hastane ve okul) afetlere hazır olmadığı, hemşirelerin afetlere hazır oluşululuğun istenilen düzeyde olmadığı, yapılan eğitimin bilgi ve farkındalığı artırılabilceği sonuçlarına varılmıştır (Tablo 2).

Afetlere yönelik öneriler incelendiğinde hastanede/okulda/ilgili kurumda afetle ilgili eğitim verilmesi, hemşirelere yönelik hizmet içi eğitim düzenlenmesi, konuya ilişkin olarak kamu spotlarının oluşturulması, T.C. MEB ve hemşirelik ders müfredatlarına afet eğitimi konularının entegre edilmesi önerilmektedir (Tablo 3).

TARTIŞMA

Afetler, toplumun tüm kesimlerini derinden etkileyen, ekonomik kayıpları beraberinde getiren, uzun dönemde sağlık sorunlarına sebep olan ve alınacak tedbirlerle olumsuz sonuçların en aza indirilebileceği

önemli halk sağlığı sorunlarından biridir. Hemşireler, afet öncesi, afet anı ve afetlerden sonra sağlık hizmeti sunumunda vazgeçilmez bir konuma sahiptirler. Afetlere hazır ve nitelikli hemşirelerle doğru ve yerinde uygulamalar yapılarak, afetlerin yıkıcı sonuçları önemli oranda azaltılabilir.^{7,26,27}

Türkiye’de 2000-2020 yılları arasında hemşirelik alanında afet konusunda yapılan tezlerin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada, tezlerin yaklaşık son 10 yılda gerçekleştirildiği, daha çok yüksek lisans tezi olduğu ve halk sağlığı hemşireliği anabilim dalı tarafından yapıldığı bulunmuştur. Tezlerde kullanılan araştırma tipleri incelendiğinde tezlerin daha çok tanımlayıcı türde gerçekleştirildiği, deneysel araştırma türünün daha az tercih edildiği belirlenmiştir (Tablo 1). Afet konusunun halk sağlığı ve hemşirelik açısından önemi dikkate alındığında, hemşirelik alanında afet konusunun yeteri kadar ele alınmadığı düşünülmektedir. Benzer şekilde Johnstone ve Turale, afet konusunun yeteri kadar ele alınmadı-

TABLO 2: Türkiye’de 2000-2020 yılları arasında hemşirelik alanında yapılan afet konulu tezlerin sonuçları.

Tema adı	Frekans	Örnek bulgu
Hemşirelerin afetlere yönelik bilgi eksiklikleri vardır.	6	Hemşireler afetlere ilişkin istenilen bilgi ve beceriye sahip değildir.
Hemşirelerin afetlere hazır oluşululuğu istenilen seviyede değildir.	5	Hemşirelerin afetlere hazır oluşululuğunda temel yeterliliklerinin geliştirilmesi gerekir.
Eğitimle öğrencilerin afetlere ilişkin bilgi ve farkındalığı artırılabilir.	4	Afetlere yönelik eğitimler sonunda öğrencilerin bilgi düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur.
Kurumlar (hastane: 4, okul:1) afetlere hazır değildir.	5 (hastane: 4, okul:1)	Hastanelerin/ortaokulların afetlere hazır olmadığı sonucuna varılmıştır.
Öğrencilerin afetlere yönelik bilgi eksikliği vardır.	4	Öğrenciler afetlere ilişkin olarak istenilen bilgi düzeyine sahip değildir.
(hemşirelik öğrencisi: 3, ortaokul öğrencisi: 1)		

TABLO 3: Türkiye’de 2000-2020 yılları arasında hemşirelik alanında yapılan afet konulu tezlerin önerileri.

Tema adı	Frekans	Örnek bulgu
Afetle ilgili eğitim verilmelidir.	9	Toplumun afete hazırlığını sağlamak için nitelikli, içselleştirilebilen ve yaşadığımız toplumun yapısına uygun eğitim programları oluşturulmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.
Hizmet içi eğitim düzenlenmelidir.	7	Hemşirelerin afetlere hazır oluşululuğ düzeylerinin artırılması için hizmet içi eğitim programları uygulanmalıdır.
Afet eğitimi, hemşirelik ders müfredatlarına entegre edilmelidir.	7	Afet yönetimi ve afet hemşireliği hemşirelik müfredatlarına entegre edilmelidir.
Medya, afete hazırlık konusunda etkin olarak kullanılmalıdır.	2	Afişler, posterler, el broşürleri, reklam panoları, kamu spotları vb. ile toplumun afetlere dikkati çekilmeli ve konuya ilişkin farkındalık oluşturulmalıdır.
Sertifika programları oluşturulmalı ve hemşirelerin katılımı sağlanmalıdır.	3	Tüm hemşirelerin birime özel sertifika alması sağlanmalı, sertifika programına katılım için teşvik edilmelidir.
T.C. Milli Eğitim Bakanlığı müfredatlarına afet eğitimi eklenmelidir.	2	Okullarda anaokulundan itibaren afetler ve afetlerden korunma konularına müfredatta yer verilmelidir.

ğını ve literatürde önemli bir boşluk olduğunu bildirmektedir.²⁸ Gallardo ve ark., yaptığı sistematik incelemede hemşirelerin afetlere yönelik yetkinliklerinin yeterli düzeyde olmadığını, hemşirelik alanında afetlerle ilgili çalışmaların sıklıkla sağlık bakım merkezlerinde ve sağlık bakım çalışanlarıyla yapıldığını, çalışmaların çoğunlukla hemşirelerin bilgi düzeyi veya yetkinliğini belirlemek amacıyla tanımlayıcı çalışmalara yoğunlaştığını bildirmektedir.²⁹

Araştırma kapsamında incelenen tezlerin sonuçlarında, hemşirelerin afetlere yönelik bilgi eksikliklerinin olduğu, afetlere hazır oluşluğun istenilen düzeyde olmadığı belirtilmektedir. Labrague ve ark.nın yaptığı çalışmada hemşirelerin afetler konusunda yetersiz olduğunu, yaygın olarak bilgi eksikliklerinin bulunduğunu bildirmektedir.¹⁰ Said ve Chiang, yaptığı çalışmada hemşirelerin afetlere hazır oluşluğunun, afetlere yönelik bilgi ve beceri yeterliliklerinin düşük olduğunu, ayrıca hemşirelerin afetlere psikolojik olarak hazır olmadığını belirtmektedir.⁹

Araştırma kapsamında incelenen tezlerin sonuçlarında, hastane, okul gibi kurumların afetlere hazır olmadığı bildirilmektedir. Akter ve Wamba toplumdaki çeşitli kurumlarda afet hazırlığının yeterli olmadığı, afetlerin toplum için önemli bir konu olmasına karşın afet yönetimine yeteri kadar önem verilmediğini belirtmektedir.³⁰ Yousef ve ark.nın yaptığı çalışmada, afetlerin toplum için önemli bir sorun olmasına karşın İran'da hastanelerin afetlere hazır olmadığını bildirmiştir.³¹

Türkiye'de 2000-2020 yılları arasında hemşirelik alanında yapılan afet konulu tezlerin önerileri incelendiğinde çoğunlukla afet eğitimi verilmesi, hemşirelere hizmet içi eğitim düzenlenmesi ve afet eğitiminin hemşirelik ile T.C. MEB ders müfredatlarına entegre edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca afet konusunda farkındalığın oluşturulmasında, medyanın etkin olarak kullanılması ve sertifika programlarına hemşirelerin katılımının desteklenmesi de önerilmektedir. Said ve Chiang, yaptığı çalışmada hemşirelerin afet konusunda bilgi ve becerilerini artırmak için eğitim ve öğretim programlarının oluşturulması, afet eğitiminin temel hemşirelik eğitimi içinde yer alması, afet eğitiminin multidisipliner bir yaklaşımla sunulması, kanıt temelli deneysel uygulamaların yapılması ve eğitime simülas-

yon ile tatbikatların dâhil edilmesini önermektedir.⁹ Yousefi ve ark., hemşirelerin afetlere yönelik bilgi ve becerilerinin artırılması için eğitim programlarının düzenlenmesini, hastanelerde afetlere yönelik kursların verilmesini, hastanelerde yıllık tatbikatların yapılmasını, hemşirelik eğitim programlarının afetlere yönelik bilgi eksikliklerinin göz önüne alınarak düzenlenmesini önermektedir.³¹ Gallardo ve ark.nın yaptığı sistematik incelemede, afetlere yönelik yetkinliğin artırılması için sertifika programlarının oluşturulmasını ve afetlere müdahale edecek tüm profesyonellerin eğitim programlarına dâhil edilmesi gerektiğini belirtmektedir.²⁹

SONUÇ

Hemşirelik alanında 2000-2020 yılları arasında yapılan afet konulu tezlerin incelendiği bu çalışmada, afet konusunun yeteri kadar ele alınmadığı, afet konulu tezlerin çoğunlukla hemşireler ve hemşirelik öğrencileriyle yapıldığı, tezlerde tanımlayıcı araştırma türünün daha fazla kullanıldığı, deneysel araştırma türünün çok daha az tercih edildiği bulunmuştur.

Afetlere hazırlık, müdahale ve iyileşme aşamalarında önemli rolleri olan hemşirelerin yeterlik ve yetkinliklerinin artırılması için afet eğitimine yönelik eğitim programları oluşturulmalı ve temel hemşirelik eğitimi müfredatında afet eğitimine yer verilmelidir. Mezuniyet sonrasında ve iş yaşamında hemşirelere hizmet içi eğitim verilmeli, afet konulu seminerlere katılımları sağlanmalıdır. Hemşirelik alanında afet konusunda yapılacak çalışmalar için deneysel araştırma türünün tercih edilmesi, katılımcıların bilgi düzeyini artırmak ve afetlere yönelik farkındalık oluşturmak amacıyla multidisipliner bir yaklaşımla çalışmaların yapılması önerilmektedir. Afetlere yönelik farkındalığın oluşturulması, sürdürülmesi ve geniş kitlelere ulaşımın sağlanmasında medya araçları, sosyal medya platformları ve kamu spotları kullanılabilir. Ayrıca farklı yaş grupları ve savunmasız grupların (engelli, yaşlı, çocuk) dikkate alınarak çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi

bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Deniz S. Yorulmaz, Havva Karadeniz; **Tasarım:** Deniz S. Yorulmaz, Havva Karadeniz; **Denetleme/Danışmanlık:** Havva Karadeniz; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** Deniz S. Yorulmaz, Havva Karadeniz; **Analiz ve/veya Yorum:** Havva Karadeniz; **Kaynak Taraması:** Deniz S. Yorulmaz; **Makalenin Yazımı:** Deniz S. Yorulmaz; **Eleştirel İnceleme:** Havva Karadeniz; **Kaynaklar ve Fon Sağlama:** Deniz S. Yorulmaz, Havva Karadeniz.

KAYNAKLAR

- World Health Organization. Western Pacific Regional Framework for Action for Disaster Risk Management for Health. 1st ed. Switzerland; WHO Press; 2015. [Link]
- Yeo J, Comfort J. An expected event, but unprecedented damage: structure and gaps of large-scale response coordination of the 2011 Thailand floods. Disaster Prevention and Management. 2017;26(4):458-70. [Crossref]
- Hutton A, Veenema TG, Gebbie K. Review of the International Council of Nurses (ICN) framework of disaster nursing competencies. Prehosp Disaster Med. 2016;31(6):680-3. [Crossref] [PubMed]
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Annual Report 2018. 1st ed. Geneva: 2019. [Link]
- Altınsoy U, Aksakal E. Türkiye'de meydana gelebilecek depremlere karşı afet yönetim sistemi performansının veri zarflama analizi ile değerlendirilmesi. [Performance evaluation of disaster management system for earthquake that may occur with data envelopment analysis in Turkey]. DÜMF Mühendislik Dergisi. 2020;11(1):341-52. [Crossref]
- Taşkıran G, Baykal Ü. Afetler ve Türkiye'de hemşirelerin afetlere hazır olma durumları: literatür inceleme. [Disasters and nurses' preparedness for disasters in Turkey: literature review]. Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi. 2017;4(2):79-88. [Link]
- Langan JC, Lavin RP, Griffin AR, Veenema TG, Dobalian A. From brainstorming to strategic plan: the framework for the society for the advancement of disaster nursing: a work in progress. Nurs Adm Q. 2019;43(1):84-93. [Crossref] [PubMed]
- Chan SS, Chan WS, Cheng Y, Fung OW, Lai TK, Leung AW, et al. Development and evaluation of an undergraduate training course for developing International Council of Nurses disaster nursing competencies in China. J Nurs Scholarsh. 2010;42(4):405-13. [Crossref] [PubMed]
- Said NB, Chiang VCL. The knowledge, skill competencies, and psychological preparedness of nurses for disasters: a systematic review. Int Emerg Nurs. 2020;48:100806. [Crossref] [PubMed]
- Labrague LJ, Hammad K, Gloe DS, McEnroe-Petitte DM, Fronza DC, Obeidat AA, et al. Disaster preparedness among nurses: a systematic review of literature. Int Nurs Rev. 2018;65(1):41-53. [Crossref] [PubMed]
- Pourvakhshoori N, Norouzi K, Ahmadi F, Hosseini M, Khankeh H. Nursing in disasters: a review of existing models. Int Emerg Nurs. 2017;31:58-63. [Crossref] [PubMed]
- Yıldırım A, Şimşek H. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. 9. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık; 2013. [Link]
- Büyükoztürk Ş, Kılıç Çakmak E, Akgün ÖE, Karadeniz Ş, Demirel F. Bilimsel Araştırma Yöntemleri. 17. Baskı. Ankara: Pegem Akademi; 2016. [Crossref]
- Çelik F. Türk Kızılay'ında çalışan hemşirelerin afetlere hazır olma durumları [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi; 2010. [Link]
- Durgut U. Afet hemşireliği yönetiminde yetkinlikler ölçeği: Türkçe geçerlilik güvenilirlik çalışması [Yüksek lisans tezi]. Tekirdağ: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi; 2019. [Link]
- Güner B. Hemşireler göre acil ve yoğun bakım birimlerinin afetlere hazırlık durumlarının değerlendirilmesi [Yüksek lisans tezi]. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi; 2019. [Link]
- Kalanlar B. Afet hemşireliği ve yönetiminin hemşire öğrencilere öğretimi: Jennings'in hemşirelikte afet yönetimi modelinin kullanılması [Doktora tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 2013. [Link]
- Karakış S. Kamu hastanelerinde çalışan hemşirelerin afetlere hazır olma durumları ve psikolojik sağlamlıkları [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi; 2019. [Link]
- Kılıç N. Psikolojik ilk yardım eğitiminin afet hazırlık algısı ve öz yeterliliğe etkisi [Doktora tezi]. Kayseri: Erciyes Üniversitesi; 2018. [Link]
- Kökcü A. İstanbul'daki ortaöğretim kurumlarında afet ve acil durum hazırlıklarının değerlendirilmesi [Doktora tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi; 2010. [Link]
- Özcan F. Hemşirelerin afete hazır olma durumu ve hazırlık algısı [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi; 2013. [Link]
- Özgüven B. İlköğretim öğrencilerine verilen temel afet bilinci eğitiminin bilgi düzeyine etkisi [Yüksek lisans tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi; 2006. [Link]
- Taşkıran G. Bir kamu hastanesinde çalışan hemşirelerin afetlere hazır olma durumları [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi; 2015. [Link]
- Toğuç Akkuş N. Bir il merkezinde bireylerin afetlere ilişkin bilgi ve hazırlık durumları [master's thesis]. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi; 2019. [Link]
- Yılmaz E. Samsun'da acil servislerde çalışan sağlık personelinin afet tıbbi konusundaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi [master's thesis]. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi; 2020. [Link]
- Siemon M, Hackwith J, Monson K. Development of a Disaster Nursing Competencies Assessment Instrument for Baccalaureate Nursing Education. Journal of Nursing Education. 2019;58(4):229-33. [Crossref] [PubMed]
- Yang YN, Xiao LD, Cheng HY, Zhu JC, Arbon P. Chinese nurses' experience in the Wenchuan earthquake relief. Int Nurs Rev. 2010;57(2):217-23. [Crossref] [PubMed]

28. Johnstone MJ, Turale S. Nurses' experiences of ethical preparedness for public health emergencies and healthcare disasters: a systematic review of qualitative evidence. *Nurs Health Sci.* 2014;16(1):67-77. [[Crossref](#)] [[Pubmed](#)]
29. Ripoll Gallardo A, Djalali A, Foletti M, Ragazzoni L, Della Corte F, Lupescu O, et al. Core competencies in disaster management and humanitarian assistance: a systematic review. *Disaster Med Public Health Prep.* 2015;9(4):430-9. [[Crossref](#)] [[Pubmed](#)]
30. Akter S, Wamba SF. Big data and disaster management: a systematic review and agenda for future research. *Annals of Operations Research.* 2019;283(1-2):939-59. [[Crossref](#)]
31. Yousefi K, Larijani HA, Golitaleb M, Sahebi A. Knowledge, attitude and performance associated with disaster preparedness in Iranian nurses: a systematic review and meta-analysis. *Adv J Emerg Med.* 2019;3(4):e42. [[Pubmed](#)] [[PMC](#)]